

А. С. Мадей
Інститут журналістики
КНУ імені Тараса Шевченка (м. Київ)

СПЕЦИФІКА ВИСВІТЛЕННЯ ПИТАННЯ ОХОРОНИ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОГО НАДБАННЯ УКРАЇНИ У СУЧАСНІЙ ПЕРІОДИЦІ

Культурна спадщина України є величезною і різноманітною. Сьогодні на державному обліку знаходиться понад 140 тис. пам'яток, з яких 17 тисяч – пам'ятки архітектури, містобудування та садово-паркового мистецтва. Працюють 63 заповідники, близько 5 тис. музеїв, у тому числі 546 державних та комунальних, 1117 – на правах філіалів та відділів, в яких зберігаються майже 12 млн. експонатів. Близько 9400 населених пунктів України мають понад 70 тис. об'єктів культурної спадщини, що потребують дослідження та взяття на облік. 401 населений пункт включено до Списку історичних населених місць України [10].

Актуалізація питання охорони історико-культурного надбання є важливим чинником формування національної свідомості та історичної пам'яті народу, а також однією з умов реальної євроінтеграції України. Рік за роком наша держава впевнено входить у світове товариство. Одним із перших кроків у цьому напрямі стало приєднання до ЮНЕСКО 12 травня 1954 р. і ратифікація ряду міжнародних конвенцій з охорони культурної спадщини. Авторитет України як держави у світі значною мірою залежить від того, наскільки дбайливим буде ставлення в країні до свого історико-культурного надбання.

Періодична преса беззаперечно є суб'єктом культурного та громадсько-політичного життя, важливим інструментом впливу на свідомість людей, засобом формування суспільної думки. Тому в умовах сучасних реалій українського інформаційного простору питання охорони національної історико-культурної спадщини потрібно розглядати і у контексті соціальних комунікацій, а не лише в галузевому аспекті – історичному, архітектурному, археологічному тощо – як досі це робили більшість науковців.

Мета дослідження – встановити проблеми та перспективи питання висвітлення теми охорони історико-культурного надбання України у вітчизняній пресі. Для цього слід проаналізувати позиції науковців та стан сучасного медіа-простору. **Новизна дослідження:** вперше тему охорони національної історичної та культурної спадщини України досліджено у контексті соціальних комунікацій.

Обраної теми стосується ряд робіт українських та зарубіжних вчених, зокрема таких як: Г. О. Андрес, М. М. Богуславський, О. О. Демиденко, О. В. Жукова, І. Е. Мартиненко, Н. В. Михайлова, О. В. Принь, О. М. Присяжнюк, В. С. Романовський, О. П. Сергеев, І. В. Чернікова, О. В. Хлівнюк, Є. С. Ярошенко та ін. Цікаве дослідження провела Наталія Кармазіна, проаналізувавши у своїй науковій статті питання охорони історико-культурної спадщини України в дисертаційних дослідженнях останніх років [3]. Кандидатські дисертації, присвячені сучасному періоду, вирізняються предметом та метою дослідження, мають спільний об'єкт та хронологічні рамки – історико-культурну спадщину, пам'яткоохоронну справу в умовах незалежності. В залежності від цілі праці вчена розділила їх на “дослідження, у яких розкрито сучасний стан справ в пам'яткоохоронній сфері та подано рекомендації щодо вирішення проблем галузі, використання пам'яток історії та культури (Г. О. Андрес, О. О. Демиденко, О. В. Жукова, В. В. Корнієнко, О. Ю. Манаєв, О. С. Худолей), а також дослідження, де презентовано історію розвитку системи охорони культурної спадщини в різні історичні періоди в окремих регіонах України (С. В. Гаврилук, О. А. Денисенко, О. В. Принь, О. М. Присяжнюк, В. С. Романовський, І. В. Чернікова, О. В. Хлівнюк, Є. С. Ярошенко). Треба виокремити дослідження, які розглядають охорону пам'яток в контексті розвитку історичного краєзнавства (Н. В. Беседіна, М. М. Ігнатенко, А. М. Каньоса, Н. В. Кармазіна, М. В. Поставника, Г. Я. Сеньківська, Н. Ф. Щербина). Окрему групу складають дисертації про життя та діяльність відомих українських пам'яткоохоронців М. Біляшівського, О. Левицького, О. Новицького, Ф. Ернста” [3].

Періодична преса водночас є і важливим інструментом впливу на свідомість людей, і цінним історичним джерелом, так як містить значний інформаційний потенціал про

пам'яткоохоронні періоди. Згідно з результатами дослідження Григорія Рудого, який проаналізував газетні публікації періоду Української революції 1917-1920 рр., питома вага матеріалів власне щодо збереження пам'яток старовини і мистецтва за доби Української держави складала понад 30% від загальної кількості публікацій з даної проблематики у 1917-1920 рр. Як зауважує науковець, тогочасна періодика *“не тільки відбивала на своїх шпальтах проблеми охорони пам'яток старовини й мистецтва, а й пропагувала діяльність подвижників пам'яткоохоронної роботи — вчених, мистецтвознавців, просвітян, художників, музейних працівників, усіх, хто ставав на захист пам'яток історичної спадщини, історії свого народу”* [6, с. 95].

За результатами наукових пошуків фахівців, які вивчали матеріали сучасних українських часописів про пам'ятки історії та культури (к. 1980-их — 1990-і рр.), можна зробити висновок, що встановлення демократії та проголошення незалежності Української держави надали можливість дослідникам історичного минулого переоцінити та переосмислити історичні події, по-новому висвітлити та прояснити численні *“білі плями”* української історії. Наслідками цих досліджень стають наукові статті, замітки, інформації, з якими виступають у сучасній періодиці державні діячі, вчені, письменники, краєзнавці та ін. [2, с. 135-136]. І на відміну від традиційних для тоталітарного режиму публікацій, де основну увагу зосереджували на висвітленні історії соціалістичної держави, ролі її лідерів у розвитку радянського суспільства, *“сучасна періодика як найбільш поширене популярне масове джерело, намагається виступати нині як своєрідний колективний літописець історії, а її матеріали сприяють осмисленню цілих напрямків і періодів минулого України”* [2, с. 135-136].

Науковці виокремлюють кілька основних принципів формування системи збереження пам'яток. Це: а) існування розвиненого законодавства; б) чітка, виважена організація; в) постійне фінансування; г) інформованість суспільства. [2, с. 91]. Проте саме рівень інформованості суспільства стосовно проблеми охорони історико-культурного надбання і викликає у фахівців серйозні занепокоєння. Науковці стверджують, що у негараздах пам'яткоохоронної сфери є серйозна провина ЗМІ, мовляв: *“Тема збереження історико-культурної спадщини лише іноді з'являється на шпальтах газет, на телевізійному екрані, по радіо. Це здебільшого тоді, коли відбуваються екстраординарні знищення видатних пам'яток (наприклад, хати батьків Т. Шевченка). Інколи пам'яткам присвячуються лише окремі випадкові інформації. Таке становище треба змінити докорінно. Слід розробити продуману систему висвітлення проблем історико-культурної спадщини в засобах масової інформації, розповідати громадськості про жахливий стан нашого національного багатства, що може та повинно стати тим каталізатором, що докорінно змінить становище у збереженні історико-культурної спадщини”* [2, с. 72]. Одним із напрямків роботи реставраторів у незалежній Україні є саме видавничо-популяризаційна робота, що має на меті: *“посилити у всіх засобах масової інформації розповіді про національне культурне надбання, працювати невсипно, аби пам'ятки стали невідомою частотою усвідомлення гордості громадян України”* [5, с. 3].

Як відмічають більшість науковців, серед яких і Ольга Баковецька, сьогодні діяльність української періодики *“базується в основному на принципах демократичності та плюралізму. Наслідком цього процесу стало зростання ролі преси у висвітленні проблем культурного життя, актуалізації культурно-освітніх питань, активного втручання періодичних органів в історико-культурний процес”* [1, с. 4]. Беззаперечно, це втішні тенденції. Проте водночас вчені, а також журналісти-практики все частіше наголошують, що питання культури в Україні висвітлюється за так званим *“залишковим принципом”*. Цю проблему, зокрема, було піднято 26 лютого 2010 року під час засідання круглого столу *“Чим живе культурна журналістика”* [8], який провела Британська Рада в Україні, організувавши дискусію з оглядачами відділів культури українських медіа, журналістами, що пишуть про мистецькі явища, менеджерами культури та представниками неурядових організацій, які так чи інакше опікуються цією проблематикою. Так, оглядач журналу *“ШО”* Юрій Володарський констатував: *“Культура відсувається все далі та далі, тобто її майже немає на шпальтах газет, а якщо вона й присутня, то до культури як такої це не має жодного стосунку — адже все це шоу-бізнес, celebrities тощо”* [8].

І справді, одночасно із питанням *“залишкового принципу”* сьогодні *“на порядок денний”* дискусій фахівці все частіше виносять наступні проблеми: перетворення куль-

турної проблематики у “світську хроніку”, копійчані гонорари журналістів та неprestижність культурної журналістики, зростаючу малограмотність авторів, що пишуть на мистецьку тематику. Зокрема, редактор відділу культури журналу “Експерт-Україна” Сергій Семенов вбачає головну проблему української культурної журналістики у «відсутності відповідних знань у більшості журналістів (вірніше сказати — журналісток, оскільки у нас культурна журналістика чомусь вважається “дамським заняттям”). На культурну журналістику у більшості ЗМІ кидають зелену молодь, яка, наприклад, цілком спокійно вважає, що (наводжу реальний факт з життя) можна написати рецензію на фільм Інгмара Бергмана, не подивившись жодної іншої його картини, отже, не розуміючи, яке місце посідає ця стрічка у його творчості. Теж саме відбувається і в статтях про інші види мистецтва. У підсумку в більшості статей української культурної преси геть відсутній контекст, що його журналіст(-ка) підмінює власними враженнями від побаченого або почутого” [8].

До слова: під час роботи круглого столу, який провела Британська Рада в Україні, журналіст Дмитро Іванов навів статистику, згідно з якою 46% громадян України не купують книжки. І прокоментував цей факт таким чином: “Вони в цьому не винні. Вони є жертвами ситуації, яка склалася в державі і яка була штучно створена тими людьми, що володіють бізнесом в Україні, людьми, що володіють ЗМІ, людьми, на яких ми працюємо. Ці люди мають мету для бізнесу, але вони не мають на увазі підвищення культурного рівня в державі. Це процес соціальної деградації суспільства” [8]. Дмитро Іванов констатував: “інформаційна політика у галузі культури, що її підтримують більшість власників ЗМІ та підлеглих їм топ-менеджерів, має кілька виразних характеристик, що свідчать про приховану, але цілеспрямовану політику ліквідації культури як тематики у цих ЗМІ та заміну її на те, що зветься “Entertainment”. Готовий стверджувати та доводити на фактах, що це не просто вибір комерційно ефективних напрямків розвитку бізнесу власниками ЗМІ, але свідомо політика примітивізації масових смаків та формування відповідного зниженого інтелектуального рівня у населення” [8]. Таким чином фахівці все більш впевнено стверджують, що дуже часто діяльність журналістів за змістом і напрямками є протилежною зацікавленням їхніх роботодавців.

І у минулому, і сьогодні преса залишається також ефективним інструментом влади. Саме медіа концентрують увагу на суспільній думці, формують переконання і погляди на різноманітні суспільні проблеми, визначають те, чим є реальність, надають суспільний статус тощо. У цьому контексті постає логічне питання: хто контролює медіа, у чиїх інтересах і як ефективно це відбувається? [7, с. 84]. У ЗМІ можуть надходити різні позиції, думки, в тому числі від людей “зацікавлених”, пов’язаних із різними бізнесовими елементами. І у ситуації, коли медіа знаходяться під впливом бізнесу, лише правильна державна інформаційна політика здатна створити умови для справді об’єктивної та незалежної подачі матеріалів у вітчизняному національно-культурному просторі.

Сьогодні до позитивних моментів інформаційної політики держави відносимо неприпустимість офіційної цензури, яку заборонено вітчизняним законодавством. Якщо у радянські часи друкували лише матеріали, зміст яких не суперечив спрямованості конкретного періодичного органу (а спрямованість ця визначалася політикою держави), то у посткомуністичний період більшість медіа дотримуються наступного принципу: редакція не несе відповідальності за достовірність викладених фактів. А це, в свою чергу, передбачає плюралізм думок, наявність різних точок зору на сторінках видань, у радіоэфірах і на телеекранах. Як зауважує Ольга Баковецька: “Аналіз офіційних періодичних видань, відповідно до належних до них функцій, дає змогу стверджувати: в реалізації реформ у галузі культури суверенної України преса виступає джерелом, засобом громадської інформації про реформи, інструментом, що формує громадську думку, а також складовою культурного життя сучасності” [1, 154].

Проте сьогодні у фахівців виникає чимало нарікань щодо логічності і об’єктивності сучасної інформаційної політики в Україні. Взяти б лише той факт, що сьогодні український інформаційний простір, за оцінками спеціалістів, на 85-90% заповнений чужомовною, агресивною, порнографічною, низькопробною “культурою”, яка денационалізує і молодь, і суспільство загалом [4].

Науковці відмічають: під час аналізу матеріалів медіа складається враження, що сучасного споживача інформації цілеспрямовано підводять до думки про необхідність відмовитись від усього його історичного, культурного та національного минулого і жити

так, «як живе Європа»: *“Через мережу ЗМІ відбувається нав’язування західних цінностей, насамперед «досягнення успіху»: популярними є сюжети про те, як завдяки своїм старанням і здібностям можна розбагатіти чи стати відомою «зіркою» масової культури, часто нехтуючи будь-якими морально-етичними цінностями, чеснотами тощо. Хоча загальновідомо, що Європа починалася саме з формування почуття самоповаги громадянина, його поваги до своєї держави, до свого народу, нації”* [9].

Отож, в Україні терміново слід налагодити правильну державну інформаційну політику. І першочергові питання, які потрібно врегулювати, це: забезпечення достатнього інформування населення і контроль наявності у вітчизняному медіа-просторі чужоземної, агресивної, низькопробної “культури”.

У сучасній теорії медіа все частіше з’являються твердження, що ЗМІ вже самі “створюють реальність”, а не об’єктивно її відтворюють: *“у постмодерній культурі медіа не є віддзеркаленням суспільства, а навпаки — суспільство стає дзеркалом, що репрезентує те, що діється на телеекранах. Прикладом цього є американське суспільство. Дослідники сучасної американської культури звертають увагу на те, що реальність все частіше набуває ознак гіперреальності (термін введений французьким теоретиком Ж. Бодріаром). Вираженням цього є факт наслідування телевізійного “переказу” людьми у щоденному житті”* [7, с. 82].

Підсумовуючи все вище сказане, можна стверджувати, що сьогодні основними проблемами національного культурного медіа-простору є:

1. висвітлення питання культури в Україні за так званим “залишковим принципом”;
2. перетворення культурної проблематики у “світську хроніку”, прихована, але цілеспрямована політика ліквідації культури як тематики у ЗМІ та заміну її на те, що зветься “Entertainment”.
3. копійчані гонорари журналістів та неперестигність культурної журналістики;
4. зростаюча малограмотність авторів, що пишуть на мистецьку тематику;
5. “забруднення” українського інформаційного простору чужомовною, агресивною, порнографічною, низькопробною “культурою”, яка денаціоналізує і молодь, і суспільство загалом, примітивізує масові смаки та формує відповідний знижений інтелектуальний рівень у населення;
6. недостатнє інформування населення щодо питання історико-культурної спадщини;
7. “співжиття” медіа з великим капіталом, коли бізнесмени можуть купувати ЗМІ та формувати потрібну громадську думку.

У будь-якому випадку засоби масової інформації повинні висвітлювати питання, що стосуються історико-культурної спадщини України максимально об’єктивно, правдиво, оперативно та незалежно – відповідно до суспільно значущих внутрішньо- і зовнішньополітичних цілей, а саме:

- консолідації українського суспільства, подолання або гармонізації його внутрішніх соціокультурних відмінностей, що під впливом різновекторних політичних ідеологій здатні набувати конфліктогенного характеру;
- створення єдиного українського культурного простору як системи взаємоузгоджених та взаємодоповнюючих знаково-символічних комплексів, в яких синтезовані етос, світобачення, ціннісні орієнтири українського народу та інших етнічних спільнот України;
- формування української політичної нації на основі спільних політичних, моральних та духовних цінностей громадян України;
- формування іміджу України на міжнародній арені як країни з давніми культурними традиціями, в яких поєдналися різноманітні впливи інших, як західних, так і східних, культур, країни з багатою духовністю і великим потенціалом розвитку [10].

ЛІТЕРАТУРА

1. Баковецька О. О. Проблеми культурного життя півдня України на сторінках періодичної преси (90-ті роки ХХ століття) [Текст] : дис... канд. іст. наук: 07.00.01 / Баковецька Ольга Олександрівна; Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова. – Одеса, 2004. – 161 с.
2. Історико-культурна спадщина України: проблеми дослідження та збереження [Текст] / Нац. акад. наук України, Ін-т історії України; упоряд. та наук.ред. С. І. Кот; відп.ред. В. О. Горбик [та ін.]. – К.: [б.в.], 1998. – 400 с.

3. Кармазина Н. В. Вопросы охраны историко-культурного наследия Украины в диссертационных исследованиях последних лет / Н. В. Кармазина // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия "Исторические науки". – 2010. – Т. 23 (62), № 1 : спецвыпуск "История Украины". – С. 88–99.

4. Мішуренко П. Віде-прем'єр і духовна спустошеність [Текст] / П. Мішуренко, М. Невидайло, М. Честнейша. // Народна газета. – 2007. – 1–7 березня. – С. 4.

5. Охорона історико-культурної спадщини: історія та сучасність [Текст] : тези доповідей наук.- практик. конф., присвяч. 30- річчю Укр. т-ва охорони пам'яток історії та культури, 18 грудня 1996 р., м. Київ / Укр. т-во охорони пам'яток історії та культури, Центр пам'ятокознавства НАН України та УТОПІК ; відп. ред. П. П. Толочко [та ін.]. – К. : [б.в.], 1996. – 127 с.

6. Рудий Г. Я. Становлення державної системи охорони історико - культурної спадщини в Україні (1918-1920 рр.) [Текст] / Г. Рудий // Краєзнавство. – 2001. – №1-4. – С. 95-102.

7. Шевчук К. С. Гіперреальність або вплив мас-медіа на зміни у культурі постмодерного суспільства / К. С. Шевчук // Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. – Вип. 14. – Рівне: РДГУ, 2008. – С. 80-88.

8. Аналітичний звіт за результатами проведення з ініціативи Британської Ради в Україні "круглого столу" "Чим живе культурна журналістика" [Електронний ресурс]. – Британська Рада, 2010. – Режим доступу: <http://www.britishcouncil.org/uk/ukraine-press-room-media-discussion-report-ukr.pdf>. – 26.02.2010. – Назва з екрану.

9. Кузнецова Т. В. Транслявання національної культури сучасними ЗМІ: основні тенденції та перспективи [Електронний ресурс] / Тетяна Василівна Кузнецова. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/vdpu/Soc_komun/2008_1/12.html.

10. Проблеми актуалізації українських пам'яток культури. Аналітична записка [Електронний ресурс]. – Національний інститут стратегічних досліджень при Президентові України, 2014. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/906/>.

О. А. Мельніченко

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
(м. Полтава)

ІНДИВІДУАЛЬНИЙ СТИЛЬ СПОРТИВНОГО ЖУРНАЛІСТА В РЕЦЕПЦІЇ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ АУДИТОРІЇ: МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

На сучасному етапі розвитку ЗМІ аудиторія звертає увагу не лише на якість і повноту інформації, а й на особистість журналіста-репрезентанта. Тому авторський фактор відіграє важливу роль у процесі сприйняття та інтерпретації журналістських повідомлень. Відтак формування ідеостилу серед інших орієнтирів має ґрунтуватися на потребах й уподобаннях реципієнтів. З іншого боку, найбільш ефективним процес взаємодії з аудиторією буде тоді, коли журналіст виокремлюватиметься поміж колег, транслюючи інформацію специфічним, неповторним і глибоко індивідуальним способом. Установлення балансу між запитам аудиторії й експресією автора журналістського матеріалу є сьогодні першочерговим завданням журналістикознавчих досліджень.

Журналістському ідеостилу присвячено багато наукових розвідок. Зокрема, О. Крижанівська досліджувала індивідуальний стиль автора політичного блогу, а Л. Лисицька вивчала індивідуальний мовленнєвий стиль у медіатекстах. О. Носкова охарактеризувала лінгвокогнітивний стиль журналіста як один з елементів творення ідеостилу, тоді як С. Привалова в подібному контексті досліджувала реалізацію підтексту в публіцистиці. Великий внесок у розробку проблеми зробила А. Сосновська, котра присвятила монографію психології ідентичності журналіста, неодноразово акцентуючи увагу на значенні в цьому процесі індивідуального стилю. Водночас недостатньо дослідженим залишається питання впливу індивідуального стилю автора на окремі категорії реципієнтів, зокрема спеціалізовані, що й зумовлює актуальність цієї проблематики.

Об'єктом дослідження є індивідуальний стиль у спортивній журналістиці, а предметом – його відображення в рецепції читачів.

Мета розвідки – визначити особливості сприйняття аудиторією спортивних ЗМІ ідеостилу журналістів, що працюють у відповідних медіях.

Для виконання поставленої мети необхідно виконати такі завдання:

- 1) охарактеризувати функціонування індивідуального стилю в журналістиці;
- 2) проаналізувати загальні тенденції читачького сприйняття ідеостилу;